38. ročník matematické olympiády na středních školách

Korespondenční seminář ÚV MO

In: Leo Boček (editor); Jiří Binder (editor); Tomáš Hecht (editor); Karel Horák (editor); Pavel Töpfer (editor): 38. ročník matematické olympiády na středních školách. Zpráva o řešení úloh ze soutěže konané ve školním roce 1988/89. 30. mezinárodní matematická olympiáda. (Czech). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. pp. 178–188.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/404880

Korespondenční seminář ÚV MO

Korespondenční seminář je jednou z forem péče o talentované žáky. Vznikl ve 24. ročníku MO proto, aby bylo možno věnovat individuální péči i těm žákům, kteří neměli možnost navštěvovat speciální školy a pracovat v tamních seminářích. Nyní, kdy existují i krajské korespondenční semináře a kdy speciální školy s třídami zaměřenými na matematiku najdeme v každém kraji, je cílem tohoto semináře zlepšit individuální přípravu všech studentů, kteří prokázali své schopnosti a matematický talent v předchozích ročnících matematické olympiády. Korespondenční seminář tak nadále zůstává důležitou součástí přípravy na mezinárodní matematickou olympiádu.

K účasti v korespondenčním semináři jsme pozvali všechny špičkové řešitele kategorie A spolu s těmi studenty, kteří nějak vynikli v krajských kolech kategorií B a C předchozího ročníku MO. V průběhu 38. ročníku MO jim bylo postupně zasláno 5 sérií poměrně náročných úloh, jejichž texty najdete v úlohové části této ročenky (bez řešení). Došlá řešení pak byla opravena, ohodnocena a s rozmnoženým komentářem vrácena účastníkům semináře. Nejlepšími v celkovém hodnocení byli:

1. *Petr Hliněný*, 3. ročník G M. Koperníka, Bílovec
2. *Ilja Martišovitš*, 4. ročník G J. Hronca, Bratislava
3. *Ondřej Kalenda*, 3. ročník G W. Piecka, Praha
4. *Ondrej Šuch*, 3. ročník G A Markuša, Bratislava
5. *Martin Dindós*, 3. ročník G J. Hronca, Bratislava
6. *Marek Velešík*, 4. ročník G, Koněvova ul., Brno
7. *Vladimír Komár*, 3. ročník G, Šmeralova ul., Košice
8. *Eduard Omasta*, 3. ročník G, Ružomberok
9. *Petr Čížek*, 4. ročník G W. Piecka, Praha
10. *Martin Čížek*, 3. ročník G, Rožnov pod Radhoštěm

Korespondenční seminář je řízen tajemníkem ÚV MO *RNDr. Karlem Horákem, CSc.*, který se staral o výběr úloh a prováděl i redakci komentářů. Opravu pak zajišťovalo několik pracovníků MÚ ČSAV a několik studentů a aspirantů MFF KU Praha (všichni jsou bývalí olympionici).

Úlohy korespondenčního semináře

1.1 Na výšce BH trojúhelníku ABC je dán bod P. Označme K a L průsečíky přímek AP, BC a přímek CP, AB. Dokažte, že úsečky KH a LH svírají s výškou BH shodný úhel.

1.2 Jsou dána kladná čísla λ, α, β a posloupnost $(x_n)_{n=0}^{\infty}$ splňující následující rovnosti:

$$x_0 = 1, \qquad x_1 = \lambda,$$

$$(\alpha + \beta)^n x_n = \alpha^n x_n x_0 + \alpha^{n-1} \beta x_{n-1} x_1 + \\ + \alpha^{n-2} \beta^2 x_{n-2} x_2 + \ldots + \beta^n x_0 x_n \ (n > 1).$$

Najděte x_n a zjistěte, pro které n je x_n největší.

1.3 Na přímce je dáno 50 úseček. Dokažte, že platí alespoň jedno z následujících tvrzení:
a) existuje 8 úseček se společným bodem;
b) existuje 8 úseček, z nichž každé dvě jsou disjunktní.

1.4 Je dáno několik čtverců, jejichž celkový obsah je 1. Dokažte, že je možno je umístit do čtverce s obsahem 2, aniž by se překrývaly.

1.5 Na kružnici je dána množina F oblouků, pro kterou platí, že při libovolném otočení R kolem středu dané kružnice mají množiny F a R(F) společný bod. Jaký nejmenší součet délek mohou mít oblouky z množiny F, je-li počet oblouků n?

1.6 Nechť strany trojúhelníku ABC jsou základnami rovnoramenných trojúhelníků AB_1C, BA_1C a AC_1B. Dokažte, že kolmice vedené z bodů A, B, C k odpovídajícím přímkám B_1C_1, C_1A_1, A_1B_1 procházejí jedním bodem.

1.7 Najděte všechna řešení rovnice

$$\sqrt[n]{x^n - a^n} + \sqrt[n]{2a^n - x^n} = a,$$

je-li a reálné a $n > 1$ přirozené.

2.1 Zjistěte, pro která n platí: Je-li dán pravidelný n-úhelník ($n \geqq 3$), v jehož vrcholech jsou rozmístěny černé a bílé kameny, pak existují tři kameny stejné barvy ležící ve vrcholech rovnoramenného trojúhelníku.

2.2 Jezero v Kocourkově má tvar nekonvexního n-úhelníku. Dokažte, že buď z žádného jeho bodu není vidět všechny břehy, anebo množina takových bodů tvoří vnitřek konvexního m-úhelníku, kde $m \leqq n$.

2.3 Představme si nekonečnou šachovnici ve tvaru horní poloroviny: na bílých polích šachovnice jsou zapsána nějaká čísla tak, aby pro každé černé pole platilo, že součet čísel v levém a pravém sousedním poli je stejný jako součet v horním a spodním sousedním poli. Je-li dáno nějaké číslo d_n stojící v n-té řadě, kolik nejméně čísel stojících v prvních dvou řadách šachovnice musíme ještě znát, abychom mohli určit číslo stojící v $(n + 2)$. řadě nad číslem d_n?

2.4 Víme-li, že na i-tém výletě turistického oddílu ($1 \leqq i \leqq n$) bylo $\alpha_i . 100\%$ chlapců, kolik nejvýše procent chlapců je v oddíle? (Každý se zúčastnil aspoň jednoho výletu.)

2.5 Nechť K je střed hrany AB dolní podstavy pravidelného komolého jehlanu a L střed některé hrany CD jeho horní podstavy. Dokažte, že průměty obou úseček AB, CD na přímku KL mají stejnou délku.

2.6 V rovině jsou dány dva body A, B a přímka p procházející bodem A a neprocházející bodem B. Uvažujme libovolnou kružnici se středem O procházející body A, B a označme C její průsečík s přímkou p. Najděte geometrické místo středů úseček OC.

2.7 Jsou dána čísla 1, 2, 3, ..., 1000. Najděte největší m takové, že po vyškrtnutí libovolných m čísel mezi zbylými $1000 - m$ čísly existují dvě, z nichž jedno dělí druhé.

3.1 Pro přirozená čísla $k < n$ rozestavte čísla $1, 2, 3, \ldots, n^2$ do tabulky $n \times n$ tak, aby v každém řádku čísla rostla a přitom součet čísel v k-tém sloupci byl

a) nejmenší;

b) největší.

3.2 Jsou dána přirozená čísla k a m. Mezi celočíselnými řešeními $(x_1, x_2, \ldots, x_k)$ rovnice

$$x_1 + x_2 + \ldots + x_k = m$$

vyberme N takových, že $0 \leqq x_i \leqq m \, (1 \leqq i \leqq k)$ a každé dvě z nich se liší na všech místech. Zjistěte, jaké je největší možné N.

3.3 V rovině jsou dány dvě různoběžky a, b. V bodě $A_0 \in a$ ve vzdálenosti menší než 1 od přímky b sedí blecha. Blecha postupně poskakuje do bodů $B_0, A_1, B_1, A_2, B_2, \ldots$ podle následujících pravidel (obr. 33):

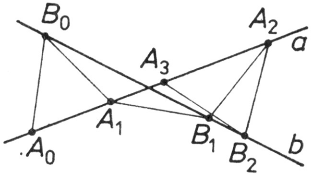

Obr. 33

1. body $A_0, A_1, \ldots$ leží na přímce a, body $B_0, B_1, \ldots$ na přímce b;
2. $|A_0B_0| = |B_0A_1| = |A_1B_1| = |B_1A_2| = \ldots = 1$;
3. $A_{n+1} = A_n$, jen když $A_nB_n \perp a$, a $B_{n+1} = B_n$, jen když $B_nA_{n+1} \perp b$.

Dokažte, že je-li velikost úhlu přímek a, b racionální (ve stupňové míře), bude cesta blechy periodická (tj. dostane se opět do bodu A_0 a pak zas bude pokračovat do bodů $B_0, A_1, \ldots$); a je-li iracionální, nedostane se blecha do žádného bodu víc než dvakrát.

3.4 Jsou dána dvě nesoudělná přirozená čísla a, b. Jak známo, každé celé číslo lze vyjádřit jako $ax + by$ s celými x a y. Uvažujme množinu M těch celých čísel, která jsou tvaru $ax + by$ pro celá nezáporná x, y.

a) Jaké je největší celé číslo c, které nepatří do M?

b) Dokažte, že z čísel n a $c - n$ (n je celé) jedno patří do M a druhé ne.

3.5 Je dán trojúhelník ABC. Kolik existuje bodů D takových, že čtyřúhelníky $ADBC$, $ABDC$ a $ABCD$ mají stejný obvod?

3.6 Na obr. 34 je šest bodů ležících po třech na čtyřech přímkách. Dokažte, že existuje právě 24 různých zobrazení, která převádějí uvedených šest bodů na sebe, přičemž každá trojice bodů ležících v přímce se zobrazí na trojici bodů ležících v přímce. Zjistěte, kolik takových zobrazení existuje pro konfigurace na obr. 35 a 36 (9 bodů na 9 přímkách a 10 bodů na 10 přímkách).

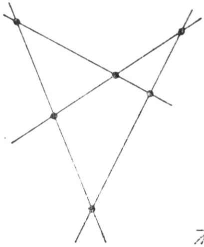

Obr. 34

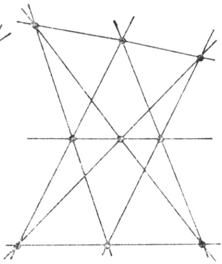

Obr. 35

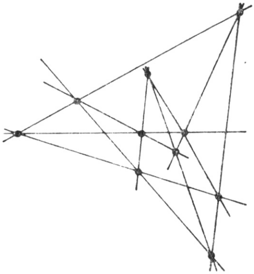

Obr. 36

3.7 Uvažujme posloupnost $(a_n)_{n=1}^{3\,000}$ číslic 1, 2 a operaci, která umožňuje prohodit dvě libovolné sousední trojice číslic. Všechny takové posloupnosti rozdělme do disjunktních tříd, přičemž v jedné třídě budou všechny posloupnosti, které lze na sebe převést pomocí několika uvedených operací. Kolik existuje takových tříd?

4.1 Pro libovolný nepravoúhlý trojúhelník T označme $H(\mathsf{T})$ trojúhelník, jehož vrcholy jsou paty výšek trojúhelníku T (tzv. úpatnicový trojúhelník). Uvažujme posloupnost trojúhelníků $\mathsf{T}_1 = H(\mathsf{T})$, $\mathsf{T}_2 = H(\mathsf{T}_1), \ldots$. Jaké musí být úhly trojúhelníku T, aby

a) trojúhelník $H(\mathsf{T})$ byl ostroúhlý,

b) v posloupnosti $\mathsf{T}_1, \mathsf{T}_2, \ldots$ se vyskytl pravoúhlý trojúhelník T_n (takže T_{n+1} není definován),

c) trojúhelník $\mathsf{T}_1 = H(\mathsf{T})$ byl podobný trojúhelníku T?

Pro každé n přirozené zjistěte, kolik existuje navzájem nepodobných trojúhelníků T, pro něž je trojúhelník T_n podobný trojúhelníku T.

4.2 Najděte všechna celočíselná řešení rovnice

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{y} + \frac{1}{z} = 1$$

taková, že žádné z čísel x, y, z není rovno 1.

4.3 V rovině jsou dány dva body A, B. Najděte množinu všech vrcholů C trojúhelníků ABC, pro něž mají stejnou délku

a) výška AA' a strana BC;

b) těžnice AA_1 a strana AC;

c) těžnice AA_1 a strana BC;

d) výška CC' a těžnice BB_1;

e) výška BB' a těžnice CC_1.

4.4 Označme α, β, γ vnitřní úhly trojúhelníku ABC a položme

$$S = \mathrm{tg}^2 \frac{\alpha}{2} + \mathrm{tg}^2 \frac{\beta}{2} + \mathrm{tg}^2 \frac{\gamma}{2}.$$

a) Je-li trojúhelník ABC ostroúhlý či pravoúhlý, je $S \leqq 2$;

b) je-li trojúhelník ABC tupoúhlý s tupým úhlem aspoň $2 \operatorname{arctg} \frac{4}{3}$, je $S \geqq 2$;

c) mezi trojúhelníky s tupým úhlem γ, $\frac{\pi}{2} < \gamma < 2 \operatorname{arctg} \frac{4}{3}$, existují takové, pro něž $S < 2$, i takové, pro něž $S > 2$. Dokažte.

4.5 Na nekonečném listu bílého čtverečkovaného papíru je n čtverečků obarveno černě. V jednotlivých okamžicích $t = 1, 2, \ldots$ změníme barvy všech čtverečků podle následujícího pravidla: každý čtvereček obarvíme podle převládající barvy v trojici, kterou s daným čtverečkem tvoří jeho horní a pravý soused. Dokažte, že nejpozději v čase $t = n$ černé čtverečky zmizí.

4.6 Je dán konvexní n-úhelník, jehož žádné dvě strany nejsou rovnoběžné, a uvnitř něho bod. Dokažte, že existuje nejvýše n přímek procházejících daným bodem a dělicích daný mnohoúhelník na dvě části stejného obsahu.

4.7 Ve středu čtverce stojí policajt a v jednom z vrcholů pachatel. Policajt se může pohybovat po celém čtverci rychlostí nejvýše u, zatímco pachatel se může pohybovat jen po stranách čtverce nejvýše rychostí v. Zjistěte, pro jaký poměr rychlostí u/v se policajtovi může podařit dostat se s pachatelem na stejnou stranu čtverce, přestože pachatel se tomu snaží zabránit.

5.1 Je-li O bod uvnitř trojúhelníku ABC takový, že $|\sphericalangle BOC| - |\sphericalangle BAO| = 90°$, označme M a N paty kolmic spuštěných z bodu O na strany AB a AC a P průsečík přímek BO, MN. Potom je $|\sphericalangle BPC| = 90°$. Dokažte.

5.2 V obdélníkové tabulce $m \times n$ je zapsáno mn kladných čísel. Uvažujme součiny m čísel v každém sloupci a součet S všech n takových součinů. Přerovnáme-li čísla v každém řádku podle velikosti, nebude výsledný součet S nové tabulky menší. Dokažte.

5.3 Pro libovolné přirozené n najděte součet

$$S_n = \sum_{k=0}^{\left[\frac{n}{2}\right]} (-1)^k \binom{n-k}{k} \frac{1}{4^k}.$$

5.4 V prostoru jsou dány čtyři body, které neleží v jedné rovině. Kolik existuje různých rovnoběžnostěnů, jejichž čtyři vrcholy tvoří dané body?

5.5 Je dána konečná množina bodů v rovině, v níž každé tři body určují tupoúhlý trojúhelník. Dokažte, že k takové množině lze vždy přidat další bod tak, aby uvedená vlastnost zůstala zachována. Platí analogické tvrzení i pro nekonečnou množinu bodů v rovině s uvedenou vlastností?

5.6 Jestliže

$$(1 + x + x^2 + x^3 + x^4)^{496} =$$
$$= a_0 + a_1 x + \dots + + a^{1984} x^{1984},$$

určete největší společný dělitel čísel $a_3, a_8, a_{13} \dots, a_{1983}$. Zároveň dokažte, že platí $10^{340} < a_{992} < 10^{347}$.

5.7 Zjistěte, zda existuje 100 přímek v rovině, které mají právě 1985 různých průsečíků.